Marina Rădulescu Sala

SECTORUL DE GRAMATICĂ

1. Sectorul de gramatică al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti a fost înfiinţat în mod oficial, cu acest statut, în anul 1959, când la conducerea Institutului a revenit profesorul Iorgu Iordan. Alături de Sectorul de lexicografie, înfiinţat în acelaşi an, Sectorul de gramatică îşi sărbătoreşte, aşadar, semicentenarul.

Nucleul iniţial al sectorului s-a constituit din unii membri ai „colectivului de gramatică"[1], organizat de către profesorul Al. Graur încă din anul 1949 (anul creării Institutului de Lingvistică din Bucureşti), în vederea elaborării primei ediţii a *Gramaticii limbii române* în două volume, cunoscută sub numele de „Gramatica Academiei" şi apărută în 1954 (lista autorilor lucrării se găseşte la sfârşitul volumului al II-lea, p. 349).

În aceeaşi perioadă (1949–1959), membrii colectivului de gramatică au redactat şi alte lucrări importante: *Mic dicţionar ortografic* (1953, 1954, 1955), *Îndreptar de punctuaţie* (1956, redactor responsabil J. Byck), *Limba română. Fonetică – Vocabular – Gramatică* (cunoscută şi sub numele „Gramatica într-un volum", 1956), *Dicţionar invers* (1957), *Scrierea cuvintelor compuse* (1958, autor Fulvia Ciobanu), *Contribuţii la studiul calculului lingvistic* (1958, autor I. Rizescu). A început, de asemenea, publicarea celor 3 volume din seria intitulată *Studii de gramatică* (SG – 1956–1961), cuprinzând articole scrise în pregătirea unei noi ediţii a „Gramaticii Academiei".

Primul şef de sector al echipei de cercetători din cadrul Sectorului de gramatică, în perioada 1959–1963, a fost academicianul Al. Graur, care a rămas, de altfel, până la dispariţia sa, în 1988, mentorul acestui colectiv alcătuit, în cea mai mare parte, din foşti studenţi ai săi. A fost o reală şansă pentru tinerii cercetători, de atunci şi de mai târziu, să se formeze sub îndrumarea competentă şi blândă a acestei mari personalităţi din domeniul lingvisticii, care era, în plus, un om de o imensă generozitate ştiinţifică şi de o rar întâlnită delicateţe manifestată în relaţiile

[1] Pentru istoricul acestui larg colectiv, alcătuit din cadre didactice universitare şi din învăţământul liceal, cercetători şi studenţi, precum şi pentru componenţa Sectorului de gramatică până în anul 1999, vezi capitolul *Colectivul de gramatică,* redactat de Mioara Avram, în volumul *Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" din Bucureşti. 50 de ani de existenţă (1949–1999)*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999, p. 113–115.

LR, LVIII, nr. 2, p. 167–172, Bucureşti, 2009

BDD-A593 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:28 UTC)

cu colaboratorii săi. Profesorului Al. Graur i-au urmat la conducerea sectorului Mioara Avram (1963–2001), cea mai strălucită elevă a sa, Valeria Guțu Romalo (2002–2005), membru de onoare al Academiei Române, iar, începând din anul 2006 până în prezent, Gabriela Pană Dindelegan, membru corespondent al Academiei Române.

2. Principala sarcină încredințată Sectorului de gramatică, sub conducerea profesorului Al. Graur, a fost redactarea ediției a II-a a *Gramaticii limbii române.* Din colectivul de autori au făcut parte toți membrii de atunci ai sectorului: Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Eugenia Contraş, Florica Ficşinescu, Finuța Hasan, Mircea Mitran, Rodica Ocheşanu, Magdalena Popescu-Marin, I. Rizescu, Laura Vasiliu, coordonarea şi revizia fiind asigurate de acad. Al. Graur, secondat de două dintre tinerele autoare, Mioara Avram şi Laura Vasiliu. Elaborată în cadrul teoretic şi metodologic al gramaticii descriptiv-tradiționale clasice, lucrarea (apărută în 1963, cu tiraje suplimentare în alți ani) cuprinde două volume ample: *Morfologia* (437 p.) şi *Sintaxa* (588 p.). Această nouă ediție a *Gramaticii Academiei*, o realizare remarcabilă, considerată chiar revoluționară la vremea sa, s-a impus ca o autentică „gramatică de referință" din următoarele motive: pe de o parte, a fost luată ca model pentru redactarea cursurilor universitare, precum şi a manualelor destinate învățământului preuniversitar, iar, pe de altă parte, orice studiu ulterior de gramatică a trebuit să se raporteze la ea, ca sinteză a tuturor cercetărilor întreprinse în domeniu, până în momentul apariției sale.

O altă „temă de plan" începută sub directa îndrumare a profesorului Al. Graur a fost elaborarea unui tratat de formare a cuvintelor în limba română, care s-a materializat prin inițierea seriei de *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (SMFC). Din cele 6 volume ale seriei, la care au colaborat şi cercetători din alte sectoare ale Institutului, primele 3 au apărut în perioada la care ne referim, volumul I (1959) şi volumul al II-lea (1960) avându-i ca redactori responsabili pe acad. Al. Graur şi prof. J. Byck, iar volumul al III-lea (1962), numai pe acad. Al. Graur.

Tot în aceşti ani s-a publicat prima ediție a *Îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuație* (1960), care a cunoscut patru ediții succesive (ultima în 1995), iar Mioara Avram şi-a publicat teza de doctorat cu titlul *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română* (1960).

3. În perioada în care la conducerea Sectorului de gramatică s-a aflat Mioara Avram (1963–2001), membrii sectorului au continuat să publice contribuții în următoarele 3 volume din seria de *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*; la volumele al IV-lea (1967) şi al V-lea (1969) redactori responsabili au fost acad. Al. Graur şi Mioara Avram, iar la volumul al VI-lea (1972), dedicat profesorului Al. Graur, redactor responsabil a fost Mioara Avram.

BDD-A593 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:28 UTC)

Sub îndrumarea Mioarei Avram, recunoscută unanim pentru competența și acribia sa științifică, a început redactarea tratatului *Formarea cuvintelor în limba română,* amplă lucrare cu caracter istoric și descriptiv, avându-i ca redactori responsabili pe acad. Al. Graur și Mioara Avram, din care au apărut 3 volume: volumul I, *Compunerea* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, cu un *Cuvânt înainte* de Mioara Avram (1970), volumul al II-lea, *Prefixele* de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu și Laura Vasiliu (1978) și volumul al III-lea, *Sufixele – Derivarea verbală* de Laura Vasiliu (1989). S-au redactat și monografii ale sufixelor nonverbale, dintre care unele au făcut subiectul a două teze de doctorat: *Sufixele diminutivale în limba română* (Elena Carabulea) și *Abstractele denominale în limba română* (Magdalena Popescu-Marin), valorificate sub formă de articole în revistele de specialitate și comunicări la congrese internaționale.

O altă lucrare importantă, ilustrând atât interesul pentru gramatica descriptivă și normativă a limbii române, cât și pentru ortografie, a fost *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (1982), elaborată de toți membrii sectorului: Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu (redactor responsabil – Mioara Avram, redactor responsabil adjunct – Laura Vasiliu).

O serie de lucrări (*Morfologia, Sintaxa* și *Formarea cuvintelor în perioada 1521–1640* – secțiuni din tratatul *Istoria limbii române* coordonat de acad. I. Coteanu, vol. al III-lea; *Bibliografia predării limbii române la străini; Punctuația limbii române; Dicționar sintactic al verbelor românești* și *Dicționar de formare a cuvintelor în limba română* – ultimele două, în colaborare cu Institutul de Lingvistică din Chișinău) nu au fost tipărite integral, unele părți fiind valorificate de autori sub formă de articole (peste 500 de contribuții publicate în periodice de specialitate, volume omagiale etc.); alte două lucrări elaborate în aceeași perioadă – secțiuni din tratatul *Istoria limbii române* coordonat de acad. Al. Rosetti (*Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea* de Eugenia Contraș, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Rodica Ocheșanu, Magdalena Popescu-Marin, coordonator Magdalena Popescu-Marin; *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea–al XVIII-lea* de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, coordonator Mioara Avram) au văzut lumina tiparului abia în 2007.

Unii membri ai Sectorului de gramatică au colaborat și la alte lucrări colective importante ale Institutului: *Enciclopedia limbilor romanice* (1989 – Mioara Avram, Laura Vasiliu), *Enciclopedia limbii române* (2001 – Mioara Avram, Camelia Stan, Andra Șerbănescu, Laura Vasiliu), *Dicționarul etimologic al limbii române,* în curs de redactare (Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin,

BDD-A593 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:28 UTC)

Laura Vasiliu). Ar fi de menționat și volumele personale publicate, în această perioadă, de unii cercetători din sector[2], dintre care, în primul rând, cele ale regretatei Mioara Avram.

4. Sub coordonarea profesoarei Valeria Guțu Romalo, în calitate de șef al unui Sector de gramatică lărgit nu numai cu câțiva tineri absolvenți, ci și prin cooptarea unor cercetători din alte sectoare ale Institutului și a unor cadre didactice universitare de la facultățile de profil din București, Ploiești și Brașov, a fost elaborată recent apăruta gramatică academică a limbii române (GALR)[3], într-un timp record (2002–2005). Cei 20 de autori (Raluca Brăescu, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Blanca Croitor Balaciu, Laurența Dascălu Jinga, Andreea Dinică, Mihaela Gheorghe, Adriana Gorăscu, Valeria Guțu Romalo, Dana Manea, Margareta Manu Magda, Isabela Nedelcu, Gabriela Pană Dindelegan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala, Camelia Stan, Domnița Tomescu, Andra Vasilescu, Ileana Vântu și Rodica Zafiu), de vârste și formații foarte diferite, au putut deveni un „colectiv" numai datorită competenței și diplomației coordonatorului lucrării.

Lucrarea (care numără peste 1700 de pagini) nu a fost concepută ca o a treia ediție a precedentei gramatici academice, „adusă la zi" doar din punctul de vedere al informației, ci ca o lucrare nouă, cu un cadru teoretic și metodologic esențialmente diferit, dat fiind că, în ultima jumătate de veac, în lingvistica românească, la fel ca peste tot în lume, s-au impus noi orientări teoretice și noi metode de cercetare, mai mult sau mai puțin formalizate. Fiind însă vorba de o „gramatică academică", aceasta nu se putea rupe total de tradiție, deci opțiunea adoptării unui model cu un aparat conceptual mai greu accesibil era inacceptabilă. De aceea, autorii au încercat să creeze o construcție coerentă în care să integreze elemente absolut utile descrierii din diverse orientări teoretice mai noi, ceea ce a dus la un aspect oarecum eclectic al terminologiei: s-au împrumutat unii termeni și, implicit, unele concepte din modele străine, s-au creat termeni noi, în același timp însă cei mai mulți termeni aparținând tradiției gramaticale românești au fost păstrați, pentru a se pune în evidență caracteristicile tipologice ale limbii române. Rezultatul a fost o lucrare modernă, incitantă, care îndeamnă la reflecție și care a fost bine primită de către specialiști[4].

Un mare câștig a fost și faptul că, în cadrul ședințelor de lucru ținute săptămânal (uneori și mai des), s-a creat un colectiv sudat de cercetători care au deprins și au practicat cu succes munca în echipă.

[2] Pentru detalii, vezi Mioara Avram, *lucr. cit.,* p. 117–118.

[3] *Gramatica limbii române. I Cuvântul, II Enunțul,* Editura Academiei Române, București, 2005.

[4] Mai multe amănunte despre această lucrare, precum și despre ediția a II-a a „Gramaticii Academiei", în comunicarea prezentată de Marina Rădulescu Sala și Marius Sala la colocviul *Les grammaires de référence,* organizat de CNRS la Paris, 9–10 noiembrie 2006 (text publicat în RRL, LII, nr. 4, octobre–décembre 2007, p. 437–448).

BDD-A593 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:28 UTC)

5. Începând din 2006, Sectorul de gramatică este condus de Gabriela Pană Dindelegan şi numără 21 de cercetători (dintre care unii lucrează cu jumătate de normă, fiind şi cadre didactice universitare sau pensionari reangajaţi): Raluca Brăescu, Elena Carabulea, Eugenia Contraş, Blanca Croitor, Gabriela Pană Dindelegan, Andreea Dinică, Adina Dragomirescu, Mihaela Gheorghe, Cristina Gherman, Adriana Gorăscu, Laurenţia Dascălu Jinga, Margareta Manu Magda, Dana Manea, Magdalena Popescu-Marin, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Irina Nicula, Marina Rădulescu Sala, Camelia Stan, Andra Vasilescu şi Rodica Zafiu.

La un an de la apariţia GALR şi după lectura integrală a textului, unii dintre autorii lucrării au considerat utilă o revizie care să vizeze o corelare mai precisă a capitolelor, introducerea unor explicaţii şi exemple acolo unde textul părea neclar, eliminarea unor scăpări sau neglijenţe de redactare. Rezultatul acestui demers a fost elaborarea unui tiraj nou, revizuit al lucrării (apărut în 2008), fără modificări esenţiale faţă de prima formă; ar fi totuşi de semnalat că în volumul al II-lea s-a introdus un capitol nou (*Complemente. Prezentare generală*), text de sinteză asupra complementelor (paralel cu textul similar consacrat circumstanţialelor).

În perioada 2006–2008 s-a redactat culegerea de studii intitulată *Dinamica limbii române actuale – aspecte gramaticale şi discursive,* coordonată de Gabriela Pană Dindelegan şi elaborată de un colectiv compus din 16 membri ai sectorului: Raluca Brăescu, Blanca Croitor, Gabriela Pană Dindelegan, Andreea Dinică, Adina Dragomirescu, Mihaela Gheorghe, Adriana Gorăscu, Laurenţia Dascălu Jinga, Margareta Manu Magda, Dana Manea, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Irina Nicula, Marina Rădulescu Sala, Camelia Stan, Andra Vasilescu şi Rodica Zafiu (colaboratori externi: Cristina Dediu, Ana-Maria Mihail, Carmen Mîrzea Vasile şi Monica Vasileanu). Lucrarea s-a predat Editurii Academiei Române şi urmează să apară. Cam acelaşi colectiv de tineri şi ceva mai maturi membri ai sectorului colaborează şi la tema *Tratatul de istorie a limbii române, vol. III: Morfologia şi sintaxa secolelor al XIX-lea şi al XX-lea*; Magdalena Popescu-Marin redactează un capitol despre formarea cuvintelor în secolele al XVI-lea–al XVIII-lea, iar Camelia Stan un capitol despre sintaxa aceleiaşi epoci, pentru volumul al II-lea al aceluiaşi tratat.

O altă temă introdusă în planul sectorului în 2006 este continuarea tratatului *Formarea cuvintelor în limba română – Sufixele nonverbale* (coordonată de Marina Rădulescu Sala), la care lucrează şase membri „vechi" ai sectorului (Elena Carabulea, Eugenia Contraş, Cristina Gherman, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu Sala şi Laura Vasiliu), alături de două reprezentante ale tinerei generaţii (Blanca Croitor şi Andreea Dinică). Primul volum va fi definitivat şi predat Editurii Academiei la sfârşitul anului 2009.

Anul acesta au început lucrările la două teme noi, de real interes: *Cercetarea limbii române sub aspect tipologic (morfologie, morfosintaxă şi sintaxă)*, coordonată de Gabriela Pană Dindelegan şi *Limba română actuală vorbită (transcriere de texte şi interpretarea lor)*, coordonată de Laurenţia Dascălu Jinga.

BDD-A593 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:28 UTC)

În afara planului de cercetare, un grup de 7 tineri cercetători (Blanca Croitor, Andreea Dinică, Adina Dragomirescu, Carmen Mîrzea Vasile, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae şi Irina Nicula) au monitorizat, anul trecut, câteva posturi de radio şi de televiziune pentru a selecta greşelile de exprimare ale redactorilor şi ale moderatorilor unor emisiuni. Pe baza rezultatelor acestei activităţi coordonate de Marina Rădulescu Sala şi Rodica Zafiu, au redactat, într-un stil original şi amuzant, o broşură de cultivare a limbii române intitulată *Eşti cool şi dacă vorbeşti corect,* care a fost tipărită de Ministerul Educaţiei, Cercetării şi Tineretului şi difuzată gratuit în şcoli, ca material ajutător pentru sprijinirea procesului de învăţământ.

6. Nu putem încheia această succintă prezentare a activităţii de cercetare desfăşurate timp de 50 de ani în cadrul Sectorului de gramatică din Institut fără a aminti şi faptul că, atât în trecut, cât şi mai ales după 1990, membrii săi s-au făcut cunoscuţi nu numai în ţară, ci şi în străinătate, prin participări la congrese şi alte manifestări ştiinţifice internaţionale, prin colaborări la proiecte de cercetare internaţionale, stagii de specializare, doctorate în cotutelă şi granturi.

Noul colectiv al Sectorului de gramatică, format în majoritate din tineri cercetători inteligenţi şi entuziaşti, foşti studenţi şi colaboratori ai Gabrielei Pană Dindelegan, de la care au învăţat nu numai subtilităţi de gramatică, ci şi pasiunea pentru cercetare, ne îndreptăţeşte să credem că vechea şi buna „şcoală de gramatică" creată de profesorul Al. Graur şi continuată de Mioara Avram, în cadrul Institutului de Lingvistică din Bucureşti, va fi urmată de o altă şcoală, cel puţin la fel de valoroasă.

THE GRAMMAR DEPARTMENT

(Abstract)

In this succinct presentation of the research activity developed, during a period of 50 years, by the Grammar Department of the Institute of Linguistics in Bucharest, we emphasize the fact that the most important scientific preoccupation of the members of the department was to elaborate some reference grammars, meant to serve as synthetic works of all the research activities done in the domain until their apparition. Other topics approached by the department, whose members changed in time, refer to the process of word formation in the Romanian language, as well as to some normative aspects regarding ortography and ortoepy. Presently, the researchers' main interest is to study the dynamics of (spoken and standard) Romanian, as well as to underline the typological features the Romanian language displays.

Cuvinte-cheie: gramatică descriptivă a limbii române, formarea cuvintelor în limba română, ortografie şi ortoepie, dinamica limbii române, particularităţi tipologice ale limbii române.

Keywords: Romanian descriptive grammar, word-formation in Romanian, ortography and orthoepy, the dynamics of Romanian, typological features of Romanian.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A593 © 2009 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:28 UTC)